

**William A. Barry &
William J. Connolly**

*met een voorwoord van
Nikolaas Sintobin*

GEESTELIJKE BEGELEIDING

*Ignatiaanse
wegwijzers
voor het
pastoraat*

GEESTELIJKE BEGELEIDING

Ignatiaanse
wegwijzers
voor het pastoraat

**William A. Barry &
William J. Connolly**

Vertaald door Wiggert Molenaar en Nikolaas Sintobin

KokBoekencentrum Uitgevers – Utrecht
Ignatiushuis – Amsterdam

Bijbelteksten zijn geciteerd uit de Nieuwe Bijbelvertaling 2021,
© 2021 Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap

Ontwerp en illustratie omslag: Goed Blauw
Lay-out binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 978 90 435 4296 8
ISBN 978 90 435 4297 5 (e-book)
NUR 728
www.kokboekencentrum.nl

© 2025 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Aan onze ouders

*William Barry en Catherine McKenna Barry
Eugene A. Connolly en Catherine Menut Connolly*

*Hun geloof, hoop en liefde maakten het mysterie
tot een tastbare realiteit in ons leven*

INHOUD

Voorwoord bij de Nederlandse vertaling – Nikolaas Sintobin	9
Voorwoord bij de tweede editie van 2009 – William A. Barry en William J. Connolly	15
DEEL EEN: Een eerste kennismaking met geestelijke begeleiding	21
1. Wat is geestelijke begeleiding?	23
2. De centrale plaats van de religieuze dimensie van de ervaring	35
DEEL TWEE: Het bevorderen van de relatie tussen de begeleide persoon en God	53
3. De relatie tussen God en individuen	55
4. Het bevorderen van de contemplatieve houding	71
5. Helpen om de belangrijkste innerlijke feiten op te merken en deze met God te delen	93

6. De ontwikkeling van relatie en weerstand	111
7. Criteria voor het evalueren van de religieuze dimensie van de ervaring	135

DEEL DRIE:

Aspecten van de relatie tussen de geestelijk begeleider en de begeleide persoon 153

8. Geestelijk begeleider worden	155
9. De basis voor de relatie tussen de begeleider en de begeleide persoon	171
10. Verstoringen in de relatie tussen de begeleider en de begeleide persoon	193
11. Supervisie in geestelijke begeleiding	215

Conclusie	235
Dankwoord en ontstaansgeschiedenis van dit boek	245
Noten	249
Selectieve bibliografie	267
Nederlandstalige boeken over ignatiaanse spiritualiteit en wijze van bidden	271

Voorwoord

bij de Nederlandse vertaling – Nikolaas Sintobin

In het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw deed ik als jonge jezuïet mijn jaarlijkse retraite. Elke dag had ik een begeleidingsgesprek met Mark, een ervaren medebroeder. Ik was getrouwd met de ignatiaanse geestelijke begeleiding. Maar deze man bakte ze wel erg bruin. Ik had stilletjes gehoopt op wijze raad, spitsvondige suggesties en analyses. Die kreeg ik nauwelijks. Wat Mark wel deed was luisteren, aandachtig luisteren naar wat ik vertelde over mijn gebed. Af en toe stelde hij een discrete vraag om zich ervan te verzekeren dat hij mij goed had begrepen. Na mijn verslag gaf Mark Bijbelteksten voor de volgende dag. Enkel in de laatste ontmoeting kreeg ik een kort commentaar bij de weg die ik had afgelegd.

Het was een van mijn betere retraites. Mijn band met God en met Jezus was versterkt. Als beginnend begeleider had ik tegelijk scherp aan den lijve ervaren en beter begrepen wat de eigenheid is van de ignatiaanse traditie van geestelijke begeleiding. Het gaat niet over het inwijken in spirituele wijsheid. Het aanleren van gebedstechnieken, het geven van subtiele interpretaties van de gebedservaring, het aanreiken van psychologische, theologische of morele inzichten, het is allemaal waardevol. Soms is het ook wenselijk. De kern van die geestelijke begeleiding gaat evenwel niet daarover. Om het uit te drukken met de woorden van de auteurs van dit boek:

De geestelijk begeleider helpt de begeleide om zich rechtstreeks tot God te wenden en te luisteren naar wat God te zeggen heeft. De focus ligt hierbij op de relatie tussen God en de persoon zelf. Het gaat niet alleen om het begrijpen van die relatie, maar vooral om het aangaan ervan, om in dialoog te treden met God.

Het bevorderen van de relatie tussen God en mens, dat is het centrale thema van dit boek. William Barry en William Connolly hebben hét standaardwerk geschreven over geestelijke begeleiding, vanuit de ignatiaanse traditie. Er bestaan eenvoudigweg geen vroegere soortgelijke boeken. Deze twee Amerikaanse jezuïeten en specialisten in geestelijke begeleiding publiceerden in 1982 de eerste uitgave van hun boek *The Practice of Spiritual Direction*. Dit was toen baanbrekend. Niet dat zij op hun eentje aan de wieg stonden van een nieuwe vorm van geestelijke begeleiding. Deze publicatie kaderde veeleer een nieuwe etappe in de herontdekking van het oorspronkelijke charisma van Ignatius van Loyola.

Om allerhande redenen waren talrijke aspecten van de wijze waarop de stichter van de jezuïeten geestelijke begeleiding gaf in de vergeethoek terechtgekomen. De nadruk van spiritualiteit in het algemeen was komen te liggen op de ondersteuning en controle van de naleving van de talrijke regels en voorschriften die het christelijk leven waren gaan kenmerken. Daarvoor kon men terecht bij de geestelijke leider of directeur, ook wel biechtvader genoemd. Strikte gehoorzaamheid aan diens richtlijnen was de normale weg naar meer heiligheid. Dit was overigens niet typisch voor de jezuïeten. Het was een algemeen gegeven.

Aan het einde van de negentiende eeuw ontstond een brede beweging om terug de oorspronkelijke teksten en praktijken van de grote spirituele tradities te bestuderen. Onder wetenschappers groeide het inzicht dat belangrijke aspecten van het oorspronkelijke charisma van Ignatius waren ondergesneeuwd. Het duurde tot de

jaren zeventig van de vorige eeuw vooraleer deze herontdekking daadwerkelijk en op ruime schaal echo had gekregen aan de basis.¹

Dit boek van Barry en Connolly maakt duidelijk hoe eisend, delicaat en subtiel deze uitgepuurde vorm van geestelijke begeleiding is. Het vraagt van de begeleider een gedegen vorming en een doorleefde ervaring van het geestelijk leven en de geestelijke begeleiding. Die hoge standaard staat in verhouding tot de inzet: de relatie tussen God en mens. De onbekwaamheid van begeleiders – omdat het hun ontbreekt aan het nodige charisma of omdat ze onvoldoende zijn opgeleid, ook al zijn ze te goeder trouw – kan mensen ernstig beschadigen in hun geestelijk leven. Aan het einde van het eerste kwart van de eenentwintigste eeuw is inmiddels ook op tragische wijze duidelijk geworden hoe funest geestelijk misbruik kan zijn.

Een van de auteurs, William J. Connolly, was niet alleen een ervaren geestelijk begeleider. Hij was ook een universiteitsprofessor in de klinische psychologie. Dit verklaart waarom dit boek ook de onontbeerlijke basiskennis aanreikt van de subtiliteiten van de menselijke psyche en van diverse psychologische dynamieken die kunnen meespelen in de begeleidingsrelatie. Zo helpt dit boek ook wegwijst te worden in de strikt menselijke kant van de religieuze ervaring en van de geestelijke begeleiding en maakt het de lezer attent op de mogelijke valkuilen.

Ook al is dit boek behoorlijk gespecialiseerd, toch richt het zich tot een breed publiek. Daar zijn meerdere redenen voor. Een eerste gaat over een bijzonder kenmerk van de ignatiaanse spiritualiteit, de discrete inspiratiebron van dit hele boek. Af en toe verwijzen de auteurs er expliciet naar. Daar gaan ze, ik vermoed bewust, spaarzaam mee om. Het is inderdaad niet nodig om vertrouwd te zijn met die spiritualiteit om dit boek met vrucht te lezen. De ignatiaanse spiritualiteit is bovendien geen koekoeksspiritualiteit. Zij dringt zich niet op en heeft niet de neiging om andere spiritualiteiten waarmee zij in contact komt als het ware uit hun nest te kieperen.

Uit de spiritualiteit van Ignatius van Loyola kunnen een precies Gods- en mensbeeld worden gedistilleerd. Ook kan een hele theologie worden afgeleid uit de gebedscultuur die zij induceert. Tegelijk zou je kunnen stellen dat de ignatiaanse spiritualiteit op een bepaalde manier leeg is. Het gaat niet over een doctrine of een verzameling van leefregels. Het gaat veeleer over leessleutels en instrumenten die uitnodigen om zelf aan de slag te gaan met de eigen geestelijke ervaring. De praktijk toont dat het zinvol is om die instrumenten in contact te brengen met andere spiritualiteiten. Veeleer dan ze te *ignatianiseren* kan dit leiden tot een scherper inzicht en een uitzuiveren van de eigenheid van die tradities.

Dit verklaart meteen waarom zulke uiteenlopende categorieën van mensen hun voordeel kunnen halen uit dit boek: leken én religieuze of kerkelijke professionals, mensen die midden in de wereld staan net zo goed als monniken en monialen, katholieken, protestanten of zinzoekers in de brede zin van het woord.

Het boek is in de eerste plaats bedoeld voor mensen die zelf geestelijke begeleiding geven. Maar eigenlijk kan elke gelovige baat hebben bij deze lectuur. Talrijke passages gaan over de kern van de christelijke geloofservaring in het algemeen en van het gebed in het bijzonder. Het maakt van dit boek een leerrijke, verrassende en meer dan eens confronterende geestelijke lectuur en gebedsschool voor elke christen die wil groeien in de relatie met God en Jezus.

De auteurs zetten hoog in. Ik moet toegeven dat ik bij de lectuur soms naar adem moest happen. Niet omdat het boek moeilijk leesbaar zou zijn. Wel omdat Barry en Connolly zo radicaal trouw blijven aan hun focus: de begeleiding van de relatie tussen God en de mens. Voor je het weet kom je als begeleider immers op een zijspoor terecht. Een geloofsgesprek of een vorm van ethische coaching is op zich waardevol. De kans is dan wel reëel dat je tussen God en de mens in komt te staan. Hoe minder je als geestelijk begeleider uitzendt, op welke wijze of met welke goede bedoelingen ook, hoe

beter. De talrijke praktijkvoorbeelden illustreren haarscherp hoe groot en hoe talrijk de valkuilen hier zijn. Het ideaal dat beide specialisten schetsen, kan soms onbereikbaar lijken. Mij moedigt het aan om mijn eigen, per definitie gebrekkige, praxis te verfijnen en, steeds weer, bij te sturen.

Dit boek biedt een fundamentele reflectie op wat geestelijke begeleiding is. Het schetst een breed historisch perspectief, omschrijft omstandig de kern van de christelijke geestelijke ervaring, doet suggesties over hoe je een mens kunt begeleiden om hierin te groeien, analyseert precies waar gebed eigenlijk over gaat, gaat in op allerlei struikelblokken, beschrijft wat nodig is inzake vorming van geestelijk begeleiders en nog veel meer. Dit werk is dan ook geen theoretische, abstracte verhandeling. De auteurs illustreren en verhelderen systematisch met uitvoerige casussen de inzichten die ze aanreiken. Steeds weer staat de concrete ervaring centraal. Toch is dit werk geen praktische handleiding die de lezer bij de hand neemt voor de praktijk van de geestelijke begeleiding.

Daarvoor verwijs ik graag naar het uitstekende boek van jezuïet Jos Moons: *De kunst van de geestelijke begeleiding. Een praktijkboek in ignatiaans perspectief*. Je leest er uitvoerig en laagdrempelig over de *do's-and-don'ts* van de geestelijke begeleiding.

Voorwoord

bij de tweede editie van 2009

William A. Barry en William J. Connolly

Wie had kunnen voorspellen dat geestelijke begeleiding zo spectaculair zou groeien sinds de publicatie van dit boek, meer dan vijftientig jaar geleden? Wij in elk geval niet. Zoals we in het voorwoord van de eerste editie schreven, hoopten we een bescheiden bijdrage te leveren aan dit vakgebied. We gingen ervan uit dat de sterke interesse in geestelijke begeleiding en spiritualiteit van korte duur zou zijn, misschien zo'n tien jaar. Maar de belangstelling is groter gebleken dan we ooit hadden gedacht, en blijft groeien. Daar zijn we dankbaar voor. We zijn vooral dankbaar dat ons boek een rol heeft gespeeld in die groeiende belangstelling. Het wordt nog steeds gebruikt in trainingsprogramma's in Engelstalige landen en is vertaald in diverse talen. Dit maakt ons extra dankbaar, zeker als we terugdenken aan hoe moeilijk het was om destijds onze eerste uitgever te vinden.

Toen we de eerste editie schreven, begon geestelijke begeleiding steeds meer bekendheid te krijgen binnen christelijke kringen. Zowel protestanten als rooms-katholieken raakten ermee vertrouwd, en steeds meer mensen zochten begeleiding of boden het aan. Waar in eerdere decennia vooral katholieke leden van religieuze ordes en seminaristen op zoek gingen naar geestelijke begeleiding, en de meeste begeleiders rooms-katholieke priesters waren, veranderde

dat tegen het einde van de jaren zeventig. Er ontstond een bredere diversiteit onder begeleiders: protestanten en katholieken, leken, priesters, predikanten en mannelijke en vrouwelijke religieuzen. Ook het profiel van degenen die begeleiding zochten veranderde. Het waren minder vaak mensen met een routinematig leven en vaker mensen met een actief, veelzijdig en onconventioneel levenspad. Wat toen gold, is nu nog steeds van toepassing: tegenwoordig wordt geestelijke begeleiding zelfs gezocht door mensen uit niet-christelijke geloofstradities.

Geestelijke begeleiding als professioneel dienstwerk heeft zich niet alleen binnen het christendom ontwikkeld, maar ook onder joden, moslims en andere religieuze gemeenschappen. Trainingsprogramma's in allerlei vormen en lengtes zijn inmiddels wijdverbreid, en geestelijk begeleiders bedienen een diverser publiek dan ooit.

In de jaren sinds de eerste editie is er veel enthousiasme geweest voor geestelijke begeleiding en spiritualiteit. In het oorspronkelijke voorwoord schreven we dat een van de mooiste resultaten van deze belangstelling de groeiende kennis en aandacht voor voorheen bijna onbekende terreinen was. Dit gold zeker voor geestelijke begeleiding. We spraken de hoop uit dat deze interesse zou leiden tot diepgaand onderzoek en studie die blijvende waarde zouden hebben voor zowel spirituele theologie als geestelijke begeleiding. Verder hoopten we dat er een kritische evaluatie zou komen van de voordelen en verschillende benaderingen van begeleiding.

Met ons boek wilden we bijdragen aan zo'n evaluatie. We stelden niet dat geestelijke begeleiding een noodzakelijk middel is om geestelijk te groeien, noch dat het altijd nuttig is. Wat we voorstelden, was om begeleiding te beoordelen op basis van de ervaring van mensen, niet op abstracte gronden. Als begeleiding helpt om open te staan voor de levende God en het leven, dan hoopten we dat het zou bijdragen aan een breder kerkelijk begrip van spiritualiteit en

begeleiding. Als het niet effectief bleek, hoopten we dat dit zou worden erkend en vervangen door iets beters. Onze eigen ervaringen, en die van duizenden anderen, hebben ons geleerd dat het type geestelijke begeleiding dat wij voorstaan vaak zeer effectief is gebleken.

Wij beschouwen dit boek nog steeds als een bijdrage aan een zich ontwikkelende spiritualiteit in onze tijd. Als rooms-katholieke priesters hopen wij bij te dragen aan een geestelijk leven binnen de kerken dat verder gaat dan oppervlakkige trends. We zijn blij dat de vorm van begeleiding die we in dit boek beschrijven, ook mensen uit andere religieuze tradities helpt om een nauwere band met God te vinden. Het is onze wens dat dit boek bijdraagt tot een serieuze discussie over de ervaring van het geestelijke leven, binnen en buiten onze kerk. We hopen dat deze discussie niet begint met de vraag: 'Hoe zou spiritualiteit eruit moeten zien?' maar eerder: 'Hoe ziet het geestelijke leven van mensen er werkelijk uit, en wat helpt hen om dat te verdiepen?'

We hebben geleerd dat geestelijke begeleiding verschilt van het geven van morele voorschriften, psychologische counseling, biecht horen, preken of genezingspastoraat (hoewel er verwantschap mee is). Het unieke van geestelijke begeleiding is dat het mensen direct helpt bij het ontwikkelen en onderhouden van hun relatie met God. Dit inzicht, dat uitgebreid in dit boek wordt besproken, is verfijnd door onze ervaringen in het *Center for Religious Development* en de vele workshops die we hebben gegeven in de Verenigde Staten, Canada en andere landen.

Het boek is sindsdien veel gebruikt in trainingsprogramma's voor geestelijk begeleiders in Engelstalige landen. Toch wezen trainers vaak op een tekortkoming: het gebrek aan inclusieve taal, zowel voor God als voor begeleiders en begeleidenden. Voor deze tweede editie hebben we dit aangepakt om het boek toegankelijker te maken, vooral voor vrouwen. Daarnaast hebben we verwijzingen toege-

voegd naar nieuwe publicaties die sinds 1982 zijn verschenen.

Het boek blijft relevant en verdient een tweede editie omdat we geloven in het uitgangspunt: God wil een persoonlijke relatie, ja, zelfs vriendschap, met ons. Geestelijke begeleiding, zoals wij die beschrijven, kan mensen helpen die vriendschap aan te gaan en te verdiepen. Hoewel er andere vormen van begeleiding bestaan, denken wij dat onze aanpak een van de beste is om volwassen mensen te helpen de relatie met God te vinden die Hij verlangt.

Wij zijn beiden lid van de jezuïetenorde en sterk beïnvloed door de spiritualiteit van Ignatius van Loyola en zijn *Geestelijke Oefeningen*. In de geschiedenis van de spiritualiteit zouden de Oefeningen van Ignatius gezien kunnen worden als een voorbeeld van een katafatische manier van bidden. Deze benadering maakt gebruik van beelden, concepten en rationeel denken, in tegenstelling tot de apofatische manier, die minder afhankelijk is van beelden en concepten. Ons gebruik van het woord 'contemplatief' sluit daarom meer aan bij de katafatische gebedswijze. De geestelijke begeleiding die wij voorstaan, is niet gebonden aan een specifieke vorm van gebed of een bepaalde manier van bidden. De enige vereiste voor de begeleiding zoals wij die beschrijven, is dat degene die wordt begeleid een affectieve ervaring van God heeft, deze ervaring kan waarnemen en er met zijn of haar begeleider of begeleidster over kan spreken. Of deze ervaring nu voortkomt uit centerend gebed, de rozenkrans, ignatiaanse contemplatie, dromen, zenmeditatie of een andere gebedspraktijk, is van ondergeschikt belang. Mensen met dergelijke ervaringen beschikken, ongeacht de bron, over het basismateriaal dat nodig is voor geestelijke begeleiding zoals wij die begrijpen.

In de loop van dit boek geven we regelmatig voorbeelden om te verduidelijken wat we bedoelen. Deze voorbeelden zijn gebaseerd op onze eigen ervaringen en die van anderen. Meestal zijn het fictieve verhalen die de ervaringen van verschillende mensen weerspiegelen. Soms komen ze dicht in de buurt van de werkelijke

Dé klassieker over geestelijke begeleiding, vol praktische handvatten

Geestelijke begeleiding is anderen helpen bij het ontwikkelen en onderhouden van een relatie met God. Belangrijk daarin is het herkennen van Gods stem in je leven. Vanuit de overtuiging dat God spreekt via gevoelens, verlangens en dagelijkse ervaringen, laten

William A. Barry en William J. Connolly zien hoe een geestelijk begeleider kan helpen om de stem van God op het spoor te komen.

Deze klassieker, geworteld in de rijke christelijke traditie en de geestelijke inzichten van Ignatius van Loyola, biedt waardevolle handvatten voor zowel beginnende als ervaren begeleiders. Met praktische voorbeelden en diepgaande reflecties is dit boek een onmisbare gids voor iedereen die anderen wil helpen bij het ontwikkelen en onderhouden van hun relatie met God. Ook voor 'gewone' gelovigen is het waardevolle lektuur ter verdieping van het geloofs- en gebedsleven.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ignatiushuis

ISBN 978 90 435 4296 8 • NUR 728

9 789043 542968